

MAKTABGACHA TA'LIM TIZIMIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNING DOLZARBLIGI

**Umarova Ra'no Rustamovna
Qo'qon Universiteti "Ta'lim tashkilotlari boshqaruvi"
yo'nalishi Magistranti**

Annotatsiya: O'zbekistondagi hozirgi islohotlar jiddiy o'zgarishlarni talab qilmoqda, bu esa o'z navbatida kelajakdagi ko'plab o'zgarishlarga turtki berishga qodir ta'lim modernizatsiya g'oyasini ilgari suradi. Maqolada hozirgi bosqichida maktabgacha ta'limni rivojlantirish ta'lim tizimidagi isloxlarning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilanganligi, O'zbekiston Respublikasi ta'lim sohasida yangi tendensiyalarning rivojlanishi natijasi ekanligi haqida fikr va milihazalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim tizimi, ta'lim modernizatsiyasi, rivojlanish, ta'lim, tarbiya, innovatsion texnologiyalar.

Maktabgacha yoshdagi bolalik davri ta'limning asosiy bosqichlaridan biri sifatida talqin etilmoqda, uning potentsial mazmuni keyingi bosqichlardan kam emasligi haqida ko'plab manba'larda keltirilgan. «Biz maktabgacha ta'lim va maktab ta'limi, oliy va o'rta maxsus ta'lim tizimi, hamda ilmiy-madaniy muassasalarni bo'lg'usi Renessansning to'rt uzviy halqasi, deb bilamiz. Bog'cha tarbiyachisi, maktab muallimi, professor-o'qituvchilar va ilmiy-ijodiy ziyolilarimizni esa yangi Uyg'onish davrining to'rt tayanch ustuni, deb hisoblaymiz» - O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning O'qituvchi va murabbiylar kungiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi nutqi shunday so'zlari yangradi. [6]

Maktabgacha ta'lim tizimini isloh qilishning rasmiy belgilari – bu maktabgacha ta'limning barcha bo'g'inlarini modernizatsiya qilishga imkon beradigan huquqiy, ma'muriy, iqtisodiy sharoitlarni o'zgartiradigan yangi me'yoriy hujjatlardir. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim tarbiya jarayonining tashkil etilishining o'z formatini topishga, shaxsiy modelini tadbiiq etishga imkon beradigan yangi ta'lim shakllaridan foydalanishga qiziqish ortib bormoqda.

Yaqin vaqtgacha maktabgacha ta'lim muassasalarining odatiy bir hil yo'nalishdagi faoliyati, yangi texnologiyalarni joriy etish vositasida hilma –hillik kasb eta boshladi. "Ta'lim muassasasi" tushunchasi yangi "ta'lim tashkiloti" tushunchasi bilan almashtirildi. Zamonaviy hayot bizga buyurgan talablar, shuningdek maktabgacha ta'lim va tarbiyaning Davlat Standartiga ko'ra ta'lim va tarbiya jarayonlarini sifatli tashkil etish har bir maktabgacha ta'lim tashkiloti oldidagi oliy maqsadidir. Davlat standartining maqsadi maktabgacha ta'lim tizimini zamonaviy talablarga asoslangan holda tashkil etish, bolalarni sog'lom va har tomonlama yetuk qilib voyaga yetkazish hisoblanadi. Uning vazifalari qatorida ta'lim-tarbiya jarayoniga samarali ta'lim va tarbiya shakllari hamda usullarini joriy etish hamda ta'lim-tarbiya jarayonining hajmiga, mazmuniga va sifatiga doir majburiy minimum talablarni joriy etish va nazoratini tashkil etish ham bor. [5]

Bunga esa bolalarning individual ichki salohiyatini barcha yo'nalishlarda rivojlantirish bilan bir qatorda to'liq ochib berish uchun maksimal sharoit yarata oladigan yangi pedagogik metodologiyalarni, xalqaro miqyosda tan olingan innovatsion texnologiyalarni ta'lim faoliyatini tashkil etish jarayoniga keng joriy etish orqali erishish mumkin. Shu ma'noda, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim jarayoni jamiyatning so'rovi va o'zgaruvchan talablariga mos keladigan integratsiyalashgan tizimga aylanishi kerak. Doim yodda tutish kerakki, pedagogik texnologiyaning eng muhim jixati bu bolaning ta'lim jarayonidagi pozitsiyasi, kattalar tomonidan bolaga bo'lgan munosabatidir. Kattalar bolalar bilan muloqotda quyidagi pozitsiyaga amal qilishi sart: "Bolaning yonida emas, ustidan

xukumronlikda ham emas, balki faqatgina birgalikdagi faoliyat!». Bu pozitsiyadan maqsad bolaning shaxs sifatida shakllanishiga yordam berishdir.

Pedagogik texnologiyalar va ulardan maktabgacha ta'lim muassasasida samarali foydalanish haqida gapirganda, "texnologiya" atamasining o'zi nimani anglatishini eslab ko'raylik.

Texnologiya-bu har qanday biznesda, hunarmandchilikda, san'atda ishlatiladigan texnikalar to'plami (izohli lug'at).

Texnologiya: bu o'ziga xos faoliyat sohasi, usulublar, vositalar, usullar to'plamidan foydalanish orqali ob'ektning asl holatini o'zgartirish bo'yicha ma'lum natijalarga erishish jarayonidir. Shu bilan birga, bunday jarayonlar haqidagi fan uni amalga oshirish qonuniyatlarini eng samarali va iqtisodiy jihatdan ochib beradi. [4]

Pedagogik texnologiyaning asosiy talablariga quyidagilar kiradi: kontseptuallik, izchillik, boshqarish, samaradorlik, takrorlanuvchanlik.

Ta'lim texnologiyasi deganda ta'limning belgilangan maqsadi va bilim oluvchning bilim darajasiga ko'ra o'quv faoliyatini boshqarishning nazariy loyihasi va pedagogik tizimning amalga oshirishini ta'minlovchi zarur vositalar tizimi tushuniladi.

O'qitishning shaxsga yo'naltirilgan texnologiyasi biror nazariya va maqsad asosida ishlab chiqiladi. Pedagogik tizimning amalga oshirishi, uning moslanuvchanligi hamda talabanin shaxsiy xususiyatlari, ulaming texnologik va individual me'yorlari bilan bog'langan. Bunda ushbu texnologiyalaming moslashuvchanligi, ulchaming variativligi, talaba xatti-harakatlarining bosqichlilik muhim ahamiyat kasb etadi. O'qitish texnologiyasi sathida o'quv jarayonining barcha komponentlari yoritiladi.

Shaxsga yo'naltirilgan texnologiya asosida talabalarning intellektual va emotsional-motivatsion rivojlanishi, bilim va kasbiy malakalar shakllanishi, ta'lim jarayoniga qadriyat sifatida yondashish munosabatini ta'minlash, faollikni oshirish, o'z-o'zini anglash va mustaqilligini shakllantirish yotadi. [1]

Maktabgacha ta'lim muassasalarida joriy etilayotgan innovatsion texnologiyalar u yoki bu tarzda maktabgacha yoshdagi bolada XXI asr ko'nikmalari va malakalarini rivojlantirish bilan uzviy bog'liqdir.

XXI asr ko'nikmalariga ega bo'lgan shaxs yuqori texnologiyalar va ijtimoiy faollik sharoitida tez, o'zgaruvchan, qiziqarli, ammo murakkab va oldindan aytib bo'lmaydigan dunyoda yashashga tayyor bo'lgan, shaxsiy individual fazilatlarini, malakasi va funksional savodxonligi bilan ajralib turadigan shaxsdir.

Ushbu fazilatlarini rivojlantirib, biz yangi, barkamol, ma'lum qadriyatlarga ega, iqtisodiyotni, fanni va boshqa sohalarini rivojlantirishga qodir bo'lgan odamning portretini olamiz.

Bolalarni turli xil ta'lim va tarbiyaviy faoliyatga jalb qilish orqali maktabgacha ta'lim tashkilotlari pedagog va tarbiyachilari o'zlarining ijtimoiy tajribalarini hisobga olgan holda faoliyatning mazmuni va shakllariga bo'lgan qiziqishlariga asoslanib, psixologik majburlashsiz jarayonni tashkil qilishlari kerak. Ushbu talablarning barchasi faqat bitta shart bilan amalga oshirilishi mumkin - ta'lim va tarbiyalashning eng samarali vositalarini tanlash orqali. Bu esa o'z navbatida ta'lim jarayoniga ta'lim faoliyatini olib borishning innovatsion shakllari va usullarini keng joriy etishni talab qiladi.

- Pedagogning innovatsion faoliyati quyidagilar bilan belgilanadi:
- Yangilik qo'llashga tayyorgarligi;
- Pedagogik yangiliklarni qabul qilishi;
- Novatorlik darajasi;

- Kommunikativ qobiliyatning rivijlanganligi;
- Ijodkorligi.

Innovatsion faoliyat pedagogning ruhiy, aqliy, jismoniy kuchini ma'lum maqsadga yo'naltirish asosida BMKni egallash, amaliy faoliyatni nazariy bilimlar bilan to'ldirib borish, bilish, loyihalash, kommunikativ nutq va tashkilotchilik mahoratini rivojlantirishni talab etadi.

Hozirgi kunda maktabgacha ta'lim tashkilotlarida keng qo'llanilayotgan loyixalar va tadqiqotlar faoliyati, ijodiy muammolarni hal qilish texnologiyasi (TRIZ), o'yin faoliyati vositasida bilim berish texnologiyasi, "Ta'lim jarayonida SINGAPUR texnologiyalari", Mariya Montessori metodikasi, Reggio pedagogikasi kabi metod va texnologiyalarning barchasi muhim pedagog va tarbiyachilar qo'lida "yumshoq ko'nikmalar" (Soft skills)ni rivojlantirish vositalariga aylanmoqda.

Yuqorida sanab o'tilgan barcha metod va usullar noyobdir, chunki ularni qo'llash jarayonida bolalarga muammoli vaziyatlar va ijodiy vazifalar taklif etiladi, bu esa ijobiy psixo-emotsional kayfiyatni rivojlantiradi va o'zini o'zi boshqarish usullarini, ijodkorlikni, mustaqillikni, tashabbuskorlikni, yangi kashfiyotlarga qiziqishni shakllantiradi. [3]

Yuqoridagilarni sarhisob qilib, xulosa qilishimiz mumkinki, XXI - asrning asosiy "ko'nikmalarini" o'zlashtirib, maktabgacha yoshdagi bolaning shaxs sifatida shakllanishi va o'sishi jarayonida, keyingi hayotda muhim bo'lgan fundamental ko'nikma va malakalarni o'rganish osonroq bo'ladi. Texnologik yondashuv, ya'ni innovatsion pedagogik texnologiyalarni maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim va tarbiya jarayonini tashkil etishda keng tadbiiq etish, maktabgacha yoshdagi bolaning yutuqlarini kafolatlaydi va kelajakda ularning maktabda muvaffaqiyatli o'qishiga xizmat qiladi. Maktabgacha ta'lim tizimidagi istalgan pedagog va tarbiyachi, avvaldan ma'lum, hamda keng qo'llanilgan mashhur metod va texnologiyalarni o'z faoliyatida qo'llab ham, texnologiyaning yaratuvchisiga aylana oladi. Chunki har bir texnologiya muhim pedagog va tarbiyachilar qo'lida yanada sayqallanib, o'zigagina xos jilo bilan nur sochadi. Zeroki har qanday texnologiya – bu yaratuvchanlik va ijodkorlikdir. Yangi pedagogik texnologiyalar vositasida ishlashni o'rgangan pedagog va tarbiyachining oliy maqsadi bolaning rivojlanish paytidagi kognitiv jarayonni to'g'ri tashkil etish bo'lib qoladi. Hamma narsa bizning qo'limizda, muhimi fursatni va tashabbusni boy bermaslikdir.

Fodalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Azizxojayeva. N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. O'quv qo'llanma. -T.: O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamgarmasi nashriyoti. 2006, - 67-68 betlar
2. Shukur Po'atov. Ta'lim muassasasini ilmiy – metodik boshqarishga innovatsion yondashuv. O'quv qo'llanma. T.: "Yosh kuch" 2022, - 196 bet
3. Богинова М.О., Николенко О.Р., Саврасова Н.В. Развитие элементарных навыков soft-skills у детей дошкольного возраста в условиях ДОО. Методические рекомендации для педагогов/ Богинова М.О., Николенко О.Р., Петракова З.Е.- Армавир, 2022г – стр 4
4. Толстикова О.В., Савельева О.В., Иванова Т.В., Овчинникова Т.А., Симонова Л.Н., Шлыкова Н. С., Шелковкина Н.А. Современные педагогические технологии образования детей дошкольного возраста: методическое пособие. – Екатеринбург: ИПО, 2013. – стр 7
5. Bog'cha bolalari qanday tarbiyalanadi. (https://www.norma.uz/uz/qonunchilikda_yangi/bogcha_bolalari_qanday_tarbiyalanadi) 10.03.2023г
6. O'qituvchi va murabbiylar – yangi O'zbekistonni barpo etishda katta kuch, tayanch va suyanchimizdir (<https://uzreport.news/politics/shavkat-mirziyoyevning-oqituvchi-va-murabbiylar-kuniga-bagishlangan-tantanali-marosimdagi->)